

POSTANOWIENIE

Dnia 17 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki (przewodniczący)
SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)
SSN Renata Żywicka

w sprawie z powództwa D. W.
przeciwko Skarbowi Państwa - Aresztowi Śledczemu w Piotrkowie Trybunalskim
o zadośćuczynienie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 17 stycznia 2024 r.,
zażalenia strony pozwanej na wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim
z dnia 31 maja 2023 r., sygn. akt V Pa 5/23,

1. oddała zażalenie,

**2. wniosek pełnomocnika powoda o przyznanie kosztów
nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu
pozostawia do rozstrzygnięcia w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim wyrokiem z 31 maja 2023 r., V Pa 5/23 uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim z 1 grudnia 2022 r., IV P 31/22 i przekazał sprawę z powództwa D. W. przeciwko pozwanemu Skarbowi Państwa – Aresztowi Śledczemu w Piotrkowie Trybunalskim o zadośćuczynienie Sądowi Rejonowemu w Piotrkowie Trybunalskim do ponownego rozpoznania i

rozstrzygnięcia. Poprzednio Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim wyrokiem z 7 czerwca 2022 r., V Pa 1/22 uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim z 30 listopada 2021 r., oddalający powództwo D. W. o zadośćuczynienie.

Sąd Rejonowy wyrokiem z 1 grudnia 2022 r. oddalił powództwo o zadośćuczynienie. Ustalił, że powód odbywał karę pozbawienia wolności w Areszcie Śledczym w Piotrkowie Trybunalskim od 17 stycznia 2014 r. do 28 lutego 2018 r. Powód wyrażał zgodę na nieodpłatne zatrudnianie przy pracach porządkowych i pomocniczych na rzecz Aresztu. Początkowo pracował w kuchni jako pomocnik, następnie był zatrudniony na oddziale mieszkalnym i w ambulatorium z izbą chorych.

Powód wniósł do Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim pozew z 6 kwietnia 2018 r. o zasądzenie: wynagrodzenia za nieodpłatną pracę w Areszcie w kwocie 33.874 zł, zadośćuczynienia w łącznej kwocie 163.847 zł, w tym 50.000 zł za krzywdę związaną z naruszeniem przepisów o zatrudnieniu, 10.000 zł zadośćuczynienia za krzywdę związaną z niehumanitarnym traktowaniem, 10.000 zł zadośćuczynienia za krzywdę, 93.874 zł zadośćuczynienia za krzywdę moralną, w tym za utratę zdrowia, 36.000 zł na cele społeczne wskazane przez powoda.

Sąd Okręgowy postanowieniem z 21 listopada 2019 r. odrzucił pozew w zakresie żądania wynagrodzenia i w części dotyczącej zadośćuczynienia za krzywdę związaną z wykonywaniem nieodpłatnej pracy.

W obecnej sprawie Sąd I instancji wskazał, że roszczenie o wynagrodzenie zostało odrzucone, co też wykluczyło pracowniczy charakter zatrudnienia. Brak było podstaw do przyjęcia, iż powodowi przysługiwało roszczenie o zadośćuczynienie wynikające z Kodeksu pracy. Odrębną podstawę stanowią przepisy Kodeksu cywilnego – art. 24 § 1, art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 300 k.p.

Powód łączy roszczenie z krzywdą wynikającą z narażenia na niebezpieczeństwo utraty zdrowia oraz wykonywaniem pracy niezgodnej z zakresem przydzielonych obowiązków. Powód nie wskazał, by doszło do naruszenia któregośkolwiek z jego dóbr osobistych. Jedyną dopuszczalną podstawą roszczenia może być art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 444 § 1 k.c. Oparcie roszczenia o

zadośćuczynienie na zasadach odpowiedzialności deliktowej prowadzi do przesłanek z art. 415 k.c. Do ustalenia, iż powodowi przysługuje zadośćuczynienie trzeba stwierdzić, że powstała krzywda, a ponadto, że pozwany zachował się w sposób bezprawny, zawiniony, oraz że krzywda ta pozostaje w związku przyczynowym z zachowaniem pozwanego.

Brak wykazania krzywdy, wskazania na czym polegała oraz czy i jakie cierpienia psychiczne lub fizyczne doznał powód, z jakim rozstrojem zdrowia lub uszkodzeniem ciała te cierpienia były związane, powoduje dekompletację koniecznych przesłanek zadośćuczynienia, a tym samym brak możliwości jego przyznania. Dla ustalenia krzywdy konieczny był udział powoda w postępowaniu. To jedynie powód mógł wskazać, jakie cierpienia fizyczne lub psychiczne doznał, na czym one polegały, jaka była ich intensywność i z jakim rozstrojem zdrowia lub uszczerbkiem się wiążą.

Sąd Rejonowy uznał, że ustalenie powyższego okazało się w toku postępowania niemożliwe z uwagi na brak uczestnictwa powoda w postępowaniu. Powód mimo wielokrotnych wezwań nie stawiał się na rozprawę. Powód po opuszczeniu zakładu penitencjarnego, nie odbierał korespondencji w miejscu wskazanym jako miejsce zamieszkania, nie kontaktował się z Sądem, nie wskazał Sądowi ani adresu pobytu, ani adresu do korespondencji, chociaż taki obowiązek na nim spoczywał w przypadku ich zmiany. W toku postępowania nie udało się także ustalić z urzędu adresu powoda, a jak wynika z oświadczenia pełnomocnika z urzędu powoda, także jemu nie jest znany jego adres, powód się z nim nie kontaktuje i nie ma on możliwości poinformowania powoda o wezwaniu na rozprawę. Kontradiktoryjny charakter procesu sądowego skutkuje koniecznością aktywności strony dla wykazania zasadności zgłoszonych roszczeń. Obowiązek ten wzmocniony jest przez zasadę ciężaru dowodu. To powód winien był wykazać okoliczności, na których oparł swoje roszczenie w tym rodzaj doznanego uszczerbku na zdrowiu lub jego rozstroju, charakter i rodzaj doznanej w wyniku tego krzywdy. Zaistnienia krzywdy, jej rodzaju i rozmiaru z uwagi na ich osobisty charakter nie da się ustalić w oparciu o inne osobowe źródła dowodowe jak zeznania strony. Brak takiego dowodu wskutek bezczynności strony skutkuje niemożnością ustalenia podstawowej, koniecznej przesłanki zadośćuczynienia

jakim jest wskazanie doznanej krzywdy i jej wykazanie. Brak aktywności powoda nie pozwala także na weryfikację zaistnienia rozstroju zdrowia lub uszczerbku na zdrowiu. To powód ma obowiązek przedstawić na czym polegał rozstrój lub uszczerbek na zdrowiu, a twierdzenie to mogło być weryfikowane przez odpowiedniego biegłego. Wobec braku wskazania na czym polegał rozstrój lub uszczerbek na zdrowiu brak jest możliwości weryfikacji takich twierdzeń przez biegłego. Biegły nie stwierdził czy u D. W. zaistniał rozstrój lub uszczerbek na zdrowiu bez jego udziału czy też poprzez złożenie odpowiedniej dokumentacji medycznej. Zdaniem Sądu Rejonowego niewykazanie zaistnienia rozstroju zdrowia lub uszczerbku na zdrowiu, niewykazanie zaistnienia krzywdy, jej charakteru, rozmiaru i skutków w życiu powoda skutkuje niemożnością przyznania prawa do zadośćuczynienia. Strona ma obowiązek wykazania rozstroju lub uszczerbku na zdrowiu, krzywdy. Wskazanie rozmiaru krzywdy konieczne jest dla ustalenia wysokości ewentualnego zadośćuczynienia.

Dekompletacja przesłanek zadośćuczynienia skutkuje zdaniem Sądu Rejonowego bezprzedmiotowością ustalania pozostałych przesłanek zadośćuczynienia, czyli bezprawności i zawinienia działania pozwanego oraz zaistnienia związku przyczynowego między bezprawnym i zawinionym działaniem pozwanego, a powstaniem uszczerbku, rozstroju na zdrowiu. Z treści zgłoszonych przez powoda wniosków dowodowych wynikało, iż zgłoszeni przez niego świadkowie mieli wykazać bądź okoliczności bezsporne - czyli m.in. fakt wykonywania przez powoda pracy, bądź wykazać, że w stosunku do powoda miały miejsca zachowania bezprawne i zawinione.

Sąd Rejonowy wskazał, iż okoliczności bezsporne nie podlegają dowodzeniu, a wobec braku wykazania przez powoda zaistnienia rozstroju lub uszczerbku w zdrowiu oraz braku wykazania zaistnienia krzywdy, zbędnym stało się ustalenie pozostałych przesłanek prawa do zadośćuczynienia. Dlatego też Sąd Rejonowy pominął dowody z zeznań świadków wskazanych przez powoda jako zbędne dla rozstrzygnięcia w sprawie.

Sąd I instancji podniósł, że sam fakt potencjalnego narażenia na utratę zdrowia nie stanowi podstawy do zastosowania art. 445 § 1 k.c., tak samo jak

powierzenie obowiązków niezgodnych z zakresem czynności nie mieści się zarówno w zakresie normy art. 24 § 1 k.c. jak i art. 445 § 1 k.c.

Jeżeli powód uważał, że w sposób niewłaściwy zorganizowana jest przydzielona mu praca, że naraża go na niebezpieczeństwo utraty zdrowia to przysługiwały mu określone środki wynikające z kodeksu karnego wykonawczego oraz regulaminu odbywania kary pozbawienia wolności.

Sąd Rejonowy z tych przyczyn uznał roszczenie o zadośćuczynienie za niezasadne i podlegające oddaleniu.

Sąd Okręgowy po apelacji pełnomocnika powoda wyrokiem z 31 maja 2023 r., objętym zażaleniem, uchylił wyrok Sąd I instancji i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu wskazał na związanie Sąd Rejonowego oceną prawną wyrażoną przez Sąd Okręgowy w wyroku z 7 czerwca 2022 r., V Pa 1/22. Wyrok ten obligował do ustalenia, czy zostały spełnione przesłanki z art. 448 k.c. Sąd Rejonowy nie ustalił w jakich warunkach była świadczona pracy w Areszcie Śledczym, czy miało to wpływ na jego zdrowie, a jeżeli tak – to jaki, co doprowadziło ponownie do nierozpoznania istoty sprawy. Sąd Rejonowy zignorował wytyczne i na podstawie art. 235² k.p.c. pominął wszystkie wnioski dowodowe jako nieistotne dla rozpoznania sprawy, twierdząc arbitralnie, że powód nie wskazał, że doszło do naruszenia któregośkolwiek z jego dóbr osobistych.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy celem ustalenia przesłanek z art. 448 k.c. winien był przeprowadzić wszystkie dowody wnioskowane przez strony i ustalić stan faktyczny w zakresie istotnych dla sprawy okoliczności opisanych w uzasadnieniu.

Pozwany w zażaleniu wniesionym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zarzucił:

- naruszenie przepisu postępowania, które miało wpływ na treść postanowienia, w postaci art. 386 § 4 k.p.c. przez niewłaściwą ocenę prawną sprawy i przyjęcie, iż Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, przez co Sąd Okręgowy uchylił wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w sytuacji gdy brak udziału powoda w sprawie uniemożliwił ustalenie, czy po stronie powoda zaistniała krzywda, co jest warunkiem koniecznym do prowadzenia postępowania i rozstrzygania co do istoty sprawy, a tym samym w

przedmiotowej sprawie z uwagi na brak udziału powoda nie było możliwości rozpoznać istoty sprawy, zaś prowadzenie postępowania dowodowego było niezasadne wobec braku uprawdopodobnienia krzywdy przez nieobecnego powoda.

Pozwany wniósł o uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do rozpoznania.

Powód wniósł o oddalenie zażalenia i zasądzenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu zażaleniowym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie jest zasadne z następujących przyczyn.

1. Zażalenie zarzuca naruszenie art. 386 § 4 k.p.c., choć Sąd Okręgowy podał za podstawę orzeczenia art. 386 § 2 k.p.c. Zapewne omyłkowo, gdyż wówczas podstawą uchylenia wyroku jest nieważność postępowania, a do takiej przeszkody procesowej Sąd Okręgowy się nie odwołał. Argumentacja uzasadnienia dotyczy braku rozpoznania istoty sprawy co odpowiada podstawie z art. 386 § 4 k.p.c.

2. Kierowane do tej podstawy zażalenie nie jest zasadne, nawet gdy się zauważy, że jest to drugie uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

3. W trybie zażalenia z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Sąd Najwyższy nie ocenia prawa materialnego określonego w sprawie przez Sąd drugiej instancji (art. 448 k.c.). Wynika to z zasady, że stosowanie prawa w dwuinstancyjnym postępowaniu to suwerenna domena sądu powszechnego. Sąd Najwyższy kontroluje prawomocne orzeczenie sądu powszechnego w tym zakresie tylko na podstawie określonej w ustawie, czyli rozpoznając skargę kasacyjną w granicach zarzutów jej podstaw (art. 398¹ § 1 k.p.c., art. 398³ § 1 k.p.c.). Niemniej stwierdzenie to nie musi być bezwzględnie wiążące w każdej sprawie, wszak ocena problemu „istoty sprawy” czy też „przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości” za punkt wyjścia zawsze ma na uwadze prawo materialne, którego nie można też pomijać w

aspekcie zażalenia na uchylenie wyroku przez sąd drugiej instancji na podstawie art. 386 § 4 k.p.c.

4. W tej sprawie wpadkowej (art. 394¹ § 1¹ k.p.c.) znaczenie ma zatem prawo Sądu powszechnego drugiej instancji do określenia normy prawa materialnego, która wyznacza ocenę przesłanek procesowych z art. 386 § 4 k.p.c. Z tej perspektywy racja Sądu pierwszej instancji, że nie można ustalić krzywdy jako przesłanki zadośćuczynienia ustępuje przede wszystkim z przyczyn procesowych. Chodzi o to, że w sprawie zachodzi związanie poprzednim wyrokiem Sądu Okręgowego z 7 czerwca 2022 r. na podstawie art. 386 § 6 k.p.c. Skoro nie było zażalenia na pierwsze uchylenie wyroku Sądu Rejonowego, to w systemie dwuinstancyjnego postępowania znaczenie ma związanie oceną prawną wynikającą z poprzedniego wyroku Sądu drugiej instancji.

5. Po wtóre Sąd pierwszej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego wskazanego przez Sąd Okręgowy. W tej sytuacji znaczenie ma kwestia ustrojowa i procesowa, czyli związanie oceną prawną Sądu wyższej instancji i brak przeprowadzenia postępowania dowodowego. Analiza akt sprawy na etapach postępowania przed Sądem pierwszej instancji nie pozwala na stwierdzenie, że postępowanie dowodowe zostało przeprowadzone choćby w części, dlatego nie można przyjąć, iż nie spełnia się podstawa uchylenia wyroku z art. 386 § 4 k.p.c.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 394¹ § 3 k.p.c. i art. 398¹⁴ k.p.c.).

Wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej byłby uwzględniony, gdyby Sąd Najwyższy wydał orzeczenie kończące sprawę (art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.) – por. postanowienie Sądu Najwyższego z 1 lipca 2020 r., I UZ 20/19.

[SOP]

(r.g.)

